

Tōjō Shōtarō – Bitva u Cušimi

Autor: F. Roger Devlin

Počátek 20. století lze právem označit za období zenitu západního politického vlivu ve světě, byť ne nezbytně evropské civilizace jako takové. Běloši v té době představovali skoro třetinu obyvatelstva planety a přímo či nepřímo ovládali většinu jejího povrchu; bělošská hospodářsko-technická převaha pak byla snad ještě úplnější. Americký autor Lothrop Stoddard barvitě popisuje neotřesitelné sebevědomí našich předků v onom dějinném momentě:

Ani jeden běloch z tisíce si vůbec nepřipouštěl být jen myšlenku, že by bělošský rozmach mohl být zpomalen, tím méně pak zastaven. Proč by také měl, když nás staletí zkušeností naučila pravému opaku? Osídlení Ameriky, Australasie a Sibiře, kde se nepočtené kmeny barevných domorodců rozpustily pod bělošským náparem jako jarní sníh; dobytí hnědé Asie i rozdělení Afriky, jejichž snědé miliony jen s ojedinělým odporem sklonily hlavy před hrstkou bělochů: tento vývoj

přesvědčil bílého muže o vlastní nepřemožitelnosti a utvrdil ve víře, že barevní na všech stranách mu i s jeho civilizací urychleně vyklidí a uvolní prostor.

Roku 1905 však neočekávaný sled událostí šokoval bělošský i nebělošský svět. Japonsko totiž dobylo rozhodného vojenského vítězství nad ohromnou evropskou říší, téměř třikrát lidnatější než ono samotné: nad Ruskem. A přestože tento výsledek očekával jen málokdo, měl se stát předzvěstí celé řady věcí budoucích.

Cesta k válce

Hrabě Sergej Witte, hlavní strůjce průmyslové modernizace Ruska na sklonků imperiální epochy, viděl na Dálném východě nadějně exportní trhy pro ruské zboží, a tak přesvědčil cara Alexandra III. (vládl 1881-1894), aby posvětil výstavbu železniční Transsibiřské magistrály spojující evropské Rusko s jeho pacifickým přístavním městem Vladivostok. V roce 1895 Witte přišel s nápadem zkrátit dálnévýchodní úsek trati jejím vedením přes Čínou ovládanou provincii Mandžusko. Čína s návrhem souhlasila výměnou za nějaké ty úplatky a příslib obranného spojení. Obě strany se také dohodly na tom, že čínská svrchovanost v Mandžusku zůstane nedotčena. Rusko však mělo úplně jiné plány, a tak v Mandžusku rychle rozmístilo své policejní i vojenské jednotky.

V roce 1898 získali Rusové do dlouhodobého pronájmu námořní základnu v jižním Mandžusku Port Arthur (dnes součást čínského města Ta-Lien) a začali s výstavbou železnice, která jej měla napojit na Transsibiřskou magistrálu. Do zimy 1902/1903 pak už Rusko mělo vypracované plány k přímé anexi a masivní kolonizaci Mandžuska.

Čína byla v té době natolik slabá, že se zmožila nanejvýš na chabé protesty. Vážnější však byla hrozba Japonska, které mělo své vlastní imperialistické plány na (s Mandžuskem sousedícím) Korejském poloostrově. V roce 1902 se Japoncům podařilo posílit své pozice spojenectvím s Británií, také znepokojenou ruskou expanzí na Dálném východě. Obě země si přislíbily pomáhat s ochranou svých příslušných zájmů v regionu.

Japonci tehdy nabídli Rusku uznání jeho zájmů v Mandžusku výměnou za volnou ruku v Koreji. Při zpětném hodnocení by právě tato dohoda byla pro obě strany nejvýhodnějším postupem. Hrabě Witte byl však v srpnu 1904 odvolán a bez jeho pevné ruky ztratila ruská dálnévýchodní politika „**drajv**“. Velcí ruští průmyslníci se také s nic dobrého nevěstícími mlsnými pohledy začali poohlížet po dřevem bohatých korejských kopcích. Japonci, frustrovaní marnými vyjednáváním, se proto koncem roku 1903 začali připravovat na válku.

Rusové o tom sice věděli, s nějakými vlastními přípravami si však příliš hlavu neděli. Japonci naprosto opovrhovali: car Alexandr III. je nazýval „opičáky, kteří si hrají na Evropany“ a obyčejní Rusové vtipkovali, že ty „makaky“ utlučou čepicemi. Tato rasově motivovaná přehnaná sebedůvěra se záhy měla ukázat fatálním omylem

Vývoj války

8. února 1904 zahájily japonské síly nepřátelské operace oblehnutím Port Arthuru, potopením části ruských plavidel a zbavením ostatních plavbyschopnosti. Když si Japonci takto rychle zajistili námořní převahu, vylodili pozemní vojska v Koreji, odkud rychle postupovali do Mandžuska. Rusko stálo před zapeklitým logistickým oříškem, jelikož Transsibiřská dráha dosud nebyla plně provozuschopná, a tak se po zbytek roku hlavně pokoušeli získat čas.

*„Úder do hlavy – rusko-japonská válka“ od Tošihideo Migity.
„Svobodník Ohaši Keikiči se vydal na průzkum řeky, aby zjistil, zda ji jeho druhové dokáží překonat. Narazil na nepřátelského vojáka, vytrhl mu jeho pušku a zabil ho.“*

Počátkem roku donutili Japonci ke kapitulaci obleženou posádku Port Arthuru. Ještě rozhodnější střetnutí se však odehrálo následujícího měsíce necelých 400 km severněji u města Mukden (dnešní Šen-jang). V největším střetnutí od napoleonských válek proti sobě po 18 dní bojovalo 330 000 Rusů s 270 000 Japonci. Rusové po ztrátě 89 000 mužů vyklidili bojiště a pozemní válka tímto skončila.

Rusku však zbývalo vynést ještě jednu poslední kartu: jeho baltská i černomořská flotila obdržely rozkazy vydat se cestou dlouhou asi 18 000 námořních mil přes Indický oceán na Dálný východ na pomoc obklíčenému Port Arthuru. Po jeho kapitulaci se mise pozměnila a evropské loďstvo se mělo připojit k ruské pacifické flotile kotvící ve Vladivostoku a společně napadnout Japonsko. Baltská flotila však do Vladivostoku nikdy neměla doplout – Japonci totiž správně předpokládali, že se pokusí proplout Cušimským průlivem mezi Korejským poloostrovem a Japonskem, kde jim 27. května 1905 nastražilo jejich loďstvo past. Ruské lodě byly sice lépe vyzbrojeny, po dlouhé plavbě ovšem byly ve strašném stavu. Japonská plavidla, některá vyrobená v anglických a amerických loděnicích, se však mohla chlubit lepší manévrovatelností. Japonské vítězství bylo až drtivě rozhodné: dvě třetiny ruské flotily byly

potopeny.

Ve všech střetnutích této války se mohli Japonci opírat o kvalitnější velení, lepšího bojového ducha i přesnější zpravodajské informace. Tehdejší ruský ministr války Alexej Nikolajevič Kuropatkin se s odstupem zamýšlel také nad kulturními faktory, které hrály v japonský prospěch, jež však v okamžiku rozhodnutí on i zbytek ruského vojenského velení přehlédli:

Vzdělávání japonského národa dlouhá léta probíhalo v duchu vlastenectví a vštěpování vojenského ducha. Už na základních školách se děti učí lásce ke svému národu a obdivu k jeho hrdinům. Hluboký respekt k ozbrojeným silám, osobní odhodlání a hrdost na svou službu mezi obyvatelstvem, železná kázeň vojsk i vliv ducha samurajů – to všechno trestuhodně uniklo naší pozornosti.

V ruských řadách nepříliš nadšeně bojovali povětšinou odvedenci z rolnických vesnic. Jistý důstojník zanechal pozoruhodný popis záložních jednotek, s nimiž měli důstojníci co do činění:

Ti neomalení, zarostlí muži působí otráveně a neohrabaně, zbaběle a lenivě. Jejich sklony jsou všechno, jen ne ty vojácké: rádi si pospí, naplní břich, hlasitě pomlouvají za zády, v bitvě však velice rychle ztichnou.

Francouzský novinář René Pinon byl očitým svědkem příjezdu prvních ruských zajatců do Japonska – jednalo se pravděpodobně o příslušníky pravidelného vojska, nikoliv „neomalené“ rezervisty – a **popisuje**, nakolik jasně si všichni pozorovatelé byli vědomi rasového významu události:

Jaký to triumf a pomsta pro drobné Japonce, přihlížet ponížení těchto skvělých, velkolepých mužů, kteří v jejich očích ztělesňují nejen celé Rusko, ale také tolik nenáviděné Evropany (Japonci v té době skutečně byli následkem chudé stravy výrazně nižšího vzrůstu než Evropané.) Výjev tragický svou prostotou, běloši podrobení a v okovech, ponížení před svobodnými a triumfujícími Orientálci – to nebyla jen porážka Ruska Japonskem, jednoho národa jiným. Bylo to něco nového, obrovského a ohromného – vítězství jednoho světa nad druhým, pomsta za po staletí Asií snášených ponížení, procitnutí naděje pro východní rasy, jejich první rána, uštědřená jiné rase, zlořečené západní rase, která jí takovou dobu vystavovala jednomu ponížení za druhým, aniž by musela příliš snažit. Shromáždění Japonci to všechno vnímali, podobně jako hrstka přítomných Asiatů z jiných zemí, kteří cítili podíl na tomto triumfu. Ponížení zajatých bělochů bylo málem okázale děsivé. Sám jsem úplně zapomněl, že jde o Rusy, a také ostatní přítomní Evropané, byť protirusky smýšlející, nemohli než necítit, že před nimi

defilují zajatci jejich vlastní krve.

Mírové vyrovnání

Přestože Japonsko dobylo vítězství ve všech důležitých bitvách války, cena vítězství nebyla nijak zanedbatelná. Hospodářství země se muselo vyrovnávat s velkým náparem a armáda s těžkými ztrátami. Japonci dokonce dali najevo ochotu vyjednávat už bezprostředně po rozhodném vítězství u Mukdenu, Rusové se však smířili s porážkou teprve po katastrofě u Cušimy skoro o čtvrt roku později. Tehdy obě strany přijaly nabídku amerického prezidenta Theodora Roosevelta zprostředkovat mírová jednání, která probíhala v novoanglickém městě Portsmouth ve státě New Hampshire. Rusové se při nich zavázali odejít z Mandžuska, uznat japonské zájmy v Koreji a vzdát se jižní poloviny ostrova Sachalin. Japonsko se na oplátku nemělo domáhat na Rusku žádných finančních odškodnění.

V Rusku tato nečekaná porážka z rukou opovrhovaného protivníka otřásla pozicí už tak silně neoblíbené carské autokracie a pomohla rozvíjet tříleté období revolučních otřesů, které se státu jen tak tak podařilo zvládnout. Šlo o jakousi kostýmní zkoušku pro katastrofu roku 1917, s jejímž dědictvím se země snaží vypořádat ještě dnes.

Ještě větší dopad měl však vojenský úspěch na Japonsko. Země se v letech 1600-1853 vědomě úplně uzavřela před světem, zatímco Západ procházel překotným vývojem. Jakmile byla izolace prolomena, japonské vládnoucí elity si rychle a bolestně uvědomily, nakolik jejich země zaostává za zbytkem světa. Připravily proto rozsáhlé reformy a samotný císař v roce 1868 vydal prohlášení: „Budeme sbírat poznatky po celém světě, a tím posílíme základy imperiální vlády.“

Byl to ale pochopitelně především Západ, kam se tehdejší Japonsko poohlíželo po inspiraci. Jejich obdiv nezřídka hraničil s až poblouzněným okouzlením. Jistý japonský autor tak o Spojených státech psal jako o „pozemském ráji“, zatímco jiný želel „pomalosti chápání a slabé tělesné konstituce našich lidí“. Na středních školách se začaly vyučovat evropské jazyky, armáda zavedla reformy podle západního vzoru. Námořnictvo se tak snažilo okopírovat britské protějšky.

V tomto kontextu tak není obtížné pochopit zásadní dopad vítězství nad Ruskem z roku 1905 na japonské sebevědomí. Ponížení nad přiznanou nutností vlastní země pohlížet se a napodobovat kvalitnější západní modely bylo rychle vystřídáno označováním Japonska za stejně dobré jako kdokoliv jiný. Nárůst sebevědomí se projevil také průbojnějším chováním na mezinárodním kolbišti. Pouhých pět po uzavření míru s Ruskem už Japonci anektovali Korejský poloostrov.

Moc dlouho netrvalo ani zformování velice příhodně „objevené“ domácí doktríny rasové nadřazenosti, jež měla pomoci odůvodnit nové národní ambice. Už v roce 1916 tak jistý japonský intelektuál fantazíruje o „miliardě Japonců s jejich otroky“, kteří osídlí Severní Ameriku. Američané mu sotva stojí za opovržlivou zmínku: „Pár užvaněných, rasově

smíšených Yankeeů... zlodějská rasa s bojovností králíka“.

V průběhu 30. let tato arogance prorostla japonskou společností i armádou a země se i proto pustila do zahraniční expanze. V roce 1931 obsadili Japonci Mandžusko, roku 1937 zahájili invazi na čínské území a v roce 1941 napadli USA. Za pouhých čtyři desetiletí se ze skromných napodobovatelů západních vzorů stali bezohlední imperiální dobrodruzi, ochotní postavit se proti celé moci Západu. Zčásti se nepochybně jednalo o přehnanou reakci kompenzující dřívější vědomí zaostalosti a ponížení – a rusko-japonskou válkou lze směle označit za nejdůležitější milník na této cestě.

Zbytek světa

Význam rusko-japonské války si však uvědomovali i mnozí mimo její přímé aktéry. Podle Lothrop Stoddarda navodila válka „ducha porozumění mezi asijskými a africkými rasami a vyznáními... panbarevného spolenectví proti bělošské nadvládě“. Japonské vítězství podle něj „mělo nesmírně hluboký dopad na celém Černém kontinentu a vyvolalo také horečnaté otřesy v islámském světě.“

Čínský státník Sunjatsen se v roce 1905 zrovna plavil přes Suez, když ho zastihly zprávy o japonském vítězství. Místní, kteří ho mylně pokládali za Japonce, mu nadšeně blahopřáli k velkému vítězství jeho národa, který vnímali jako triumf všech nebělošských ras. Muslimští předáci volali po navázání politického spolenectví a obchodních vztahů s Japonskem – a dokonce armádních reformách pod japonským dohledem. Někteří dokonce snili o obrácení Japonska k islámu.

Zároveň s tím si Stoddard povšimnul známek oslabování bělošské solidarity: Asiaté snadno nacházeli „zapálené bílé sponzory i pomocníky“. Jedním z nejnebezpečnějších příznaků tohoto vývoje bylo rozšíření anglo-japonské aliance v roce 1905, bezprostředně po japonském triumfu.

Původní spolenectví, uzavřené roku 1902, vzniklo s jasně daným a omezeným cílem, jako protiváha ruskému nabubřelému imperialismu. Přestože šlo o nebezpečný nástroj, za daných okolností byl podobný krok pochopitelný a snad i nevyhnutelný. Rozšířená spolenectká dohoda však byla svým charakterem natolik obecná a všeobjímající, že ji téměř všichni běloši na Dálném východě – nejdůrazněji pak sami Angličané – označovali za pohromu.

Sto let po Stoddardovi jím pojmenované problémy nejen že nevymizely, ale naopak se prohloubily. Rusko-japonská válka tak dost možná byla jedním z nejzásadnějších bodů obratu nejnovějších dějin.

Úvaha F. Rogera Devlina **1905: The End of the Omnipotent White Man** vyšla na stránkách American Renaissance 17. ledna 2020.